

**Воєнно – політичні події
1654 – 1657 років
в ході національно – визвольної
війни українського народу
середини XVII століття**





Над чим працюємо

1. Українсько - московський договір 1654 року.
2. Воєнно – політичні події 1654 – 1655 років.
3. Воєнно – політичні події 1656 – 1657 років.
Українсько – шведсько – трансильванський союз.

Завдання:

1. Визначити причини та наслідки укладення українсько – московського договору 1654 року.
2. Розкрити зміст “Березневих статей”.
3. Визначити причини та наслідки укладення українсько – шведсько – трансильванського союзу.



Українсько - московський договір 1654 року.

Спроби укласти союз з Московією

- Розпочавши війну з Річчю Посполитою, Богдан Хмельницький розумів необхідність підтримання добрих відносин з Московією.
- Перший лист до царя був написаний відразу після перемог під Жовтими Водами та Корсунем у червні 1648 р., щоб відвернути виступ російського війська проти козаків та об'єднання з польською армією.
- З січня 1649 р. дипломатичні зносини з Москвою були інтенсивними, однак без позитивних наслідків.
- У 1651 р. Хмельницький висловлює прохання прийняти козацькі землі під царську державу на договірних умовах (**державний протекторат**).
- У березні 1652 р. розпочалися переговори про умови можливого союзу.
 - В травні 1653 р. протекторат Гетьманщині запропонувала Туреччина.

Богдан Хмельницький



Спроби укласти союз з Московією

- У червні 1653 р. московський цар Олексій Михайлович повідомив Богдана Хмельницького про свою згоду взяти Гетьманщину під свій протекторат.
- 1 жовтня 1653 року царський уряд скликав Земський собор, на якому ухвалили рішення **«гетмана Богдана Хмельницького и все Войско Запорожское с городами и землями принять»** та розпочати війну проти Польщі.
- 31 грудня московське посольство, очолене В. Бутурліним, приїхало до Переяслава для переговорів.



Московський цар
Олексій Михайлович

- За словами польського розвідника С. Щетницького (1652 рік): «Замисел Хмельницького - правити абсолютно і незалежно, не підкоряючись ніякому монарху, а володіти всією землею, яка починається від Дністра і йде до Дніпра і далі до московської межі».
- Як в цих словах відображається мета зовнішньої та внутрішньої політики Богдана Хмельницького?

Переяславська рада

- 31 грудня московське посольство, очолене В. Бутурліним, прибуло до Переяслава для переговорів.
- 8 січня вранці відбулася таємна рада гетьмана з козацькою старшиною і полковниками. Вона визнала протекторат Росії, внесла поправки, що базувалися на демократичних засадах і звичаях козацтва.



- **8 січня 1654 року** з української сторони згоду на союз двох держав дала **Переяславська рада**, на якій були присутніми, за підрахунками історика Михайла Грушевського, 200 представників старшини та козацтва.

Переяславська рада

Переяславська рада

- В Успенській соборній церкві Бутурлін, Богдан Хмельницький та козацька старшина мали скріпити прийняте рішення спільною присягою на вірність.
- Московський посол відмовився присягати від імені царя, (бо цар не присягає своїм підданим).
- Спершу така заява дуже обурила Хмельницького, але потім він вирішив, що це звичайнісінька формальність і зважати на неї не варто.
- Богдан Хмельницький та старшина мусили присягнути царю. Щоправда, не присягнули Іван Богун, Іван Сірко та деякі інші.



Іван Богун



Іван Сірко

Українсько – московський договір 1654 року.

Березневі статті

Юридично статус Гетьманщини в складі Московії було закріплено «Березневими статтями», що відомі ще як «Статті Богдана Хмельницького».



Основні положення «Березневих статей» :

- гетьмана і старшину повинна обирати рада, царя належало повідомляти про обрання нового гетьмана;
- українська адміністрація та судоустрій не підлягатимуть Москві;
- залишиться поділ на стани: козацький, шляхетський, міщанський і духовний, кожний з яких зберігатиме свої права;

Основні положення «Березневих статей»

(продовження):

- податки мала збирати українська скарбниця під контролем призначених царем чиновників; певна частина мала передаватися до московської казни;
- кількість козацького війська - 60 тисяч осіб;
- право мати відносини з іншими державами, крім Речі Посполитої та Туреччини;
- право Московії мати у Києві воєводу разом з невеликою залогою;
- Московська держава зобов'язувалася надати Гетьманщині допомогу у війні проти Польщі тощо.

Гетьман та московський уряд по-різному трактували зміст угоди.

- Для козаків це була, насамперед, військово - політична угода про визнання протекторату Москви, що передбачало військову допомогу у боротьбі з Річчю Посполитою.
- Московський цар розглядав угоду скоріше як визнання своєї влади на цих територіях.



Значення українсько – московського договору 1654 року:

- Дозволив зберегти державність, судовий, військовий, адміністративний устрій.
- Забезпечив Українській державі союзника для протистояння Речі Посполитій та Туреччині.
- Звільнив від релігійних утисків православну церкву.
- Був виявом визнання самостійності Української держави.



Зверніть увагу.

За своїми формальними ознаками договір передбачав встановлення **протекторату**.

ПРОТЕКТОРАТ – форма міждержавних стосунків, що ґрунтуються на договорі, відповідно до якого між сильною та слабкою державами встановлюються особливі обопільні зобов'язання та права, що передбачають захист першою другою, а також певні послуги другою першій, хоча при цьому слабка сторона не втрачає свого суверенітету.

Причини приєднання Гетьманщини до Московської держави

До цього союзу Богдана Хмельницького спонукали важкі обставини, в яких опинилась Українська козацька держава.

1. Вкрай негативно на становищі економіки позначилось страхітливе спустошення Правобережжя внаслідок воєнних дій.
2. Розорення козацтва, що привело до неможливості виконання ним військової повинності та підриву боєздатності армії.
3. Довготривалість і виснажливість боротьби породжувала в населення розчарування і зневіру в можливості досягти перемоги власними силами.

За несприятливих геополітичних умов того часу Україна – Гетьманщина могла виникнути і зміцніти як самостійна держава лише під протекторатом одного з прихильних сусідів.



Причини приєднання Гетьманщини до Московської держави

При виборі протектора перевагу віддали московському цареві. Чому?



На думку істориків це визначалося чинниками:

- Приналежність до одного й того ж православного віросповідання.
- Відсутність в тодішній етнопсихології українців антимосковських настроїв.
- Близькість мови і культури.
- Відносна військово - політична слабкість Московської держави порівняно з Османською імперією, що давало надію на збереження Гетьманщиною свого державного статусу.
- Московська держава мала територіальні суперечки з Польщею, це робило її союзником в боротьбі Гетьманщини проти Речі Посполитої.

Воєнно - політичні події в 1654 – 1655 роках



Проягом 1654 – 1655 років союзне українсько - московське військо з перемінним успіхом вело воєнні дії проти Польщі.

- На початку 1654 року польське військо вторглося на Поділля, Волинь і Брацлавщину.
- Внаслідок успішних дій на кінець 1654 року від польсько – литовських військ **було звільнено південь Білорусі та всю Смоленщину.**
- На початку грудня 1654 року в Україну вторглося та приєдналося до польської армії військо татар. Польсько - татарське військо оточило українсько - московський табір під Охматовом.
- **19 - 21 січня 1655 року відбулася Охматівська битва.** Жодна зі сторін не здобула переваги. **Але просування польсько-татарського війська вглиб України було зупинено.**
- У війну вступила Швеція і захопила майже всю Польщу. Це налякало царя Олексія Михайловича, тому Московія пішла на переговори з Варшавою.

Воєнно - політичні події в 1656 – 1657 роках

- Результат переговорів між Московією та Варшавою: **Віленське перемир'я від 24 жовтня 1656 року, за яким воєнні дії між Річчю Посполитою та Московією припинялися.**
- Це було порушенням Березневих статей 1654 року. Б. Хмельницький пішов на укладення воєнно - політичного союзу **зі Швецією та Трансільванією**, спрямованого проти Речі Посполитої та Кримського ханства.
- В грудні 1656 року почався наступ трансільванського князя Дьордя II Ракоці на Польщу, на допомогу якому прибули козацькі полки на чолі з А. Ждановичем.
- Спочатку українсько-шведсько-трансільванське військо діяло успішно.



Шведський король
Карл X Густав.

Трансільванський князь
Ракоці Дьордь II



Воєнно - політичні події в 1656 – 1657 роках

- Але: на Швецію напала Данія – король Швеції залишив Дьордя II Ракоці.
- Польське військо вторглося до Трансільванії – Дьордь II Ракоці почав переговори з поляками. В липні 1657 року трансільванський князь капітулював.
- Дізнавшись про це, Жданович наказав повертатися додому. **Похід проти Польщі не приніс остаточної перемоги.**
- Неприємна звістка дійшла до гетьмана.
- Богдан Хмельницький 27 липня 1657 року помер. Поховали гетьмана в рідному хуторі Суботові в Іллінській церкві.
- В 1845 році Тарас Шевченко, подорожуючи Україною, побував в Суботові, намалював Іллінську церкву.



Богданова церква у Суботові

Висновки

- Воєнна кампанія 1654 -1655 років була дуже важкою для української армії. **Ці події показали, що жоден із союзників Гетьманщини не бажав зміцнення Української держави.**
- Віленське перемир'я спонукало Богдана Хмельницького до спроби змінити напрямок зовнішньої політики Гетьманщини, що привело до українсько-шведсько - трансільванського союзу.
- Поразки в 1657 році унеможливили здійснення плану гетьмана об'єднати українські землі в межах однієї держави.
- **Діяльність Богдана Хмельницького та його ідея державності мала велике значення для подальшої боротьби українців за свою державність.**



Пам'ятник Богдану Хмельницькому
в Києві



Питання для закріплення матеріалу

1. Визначити причини укладення українсько – московського договору 1654 року.
2. Розкрити зміст “Березневих статей”.
3. Визначити наслідки укладення українсько – московського договору 1654 року.
4. Визначити причини та наслідки укладення українсько – шведсько – трансильванського союзу.

5. Яка подія зображена на полотні художника?
Коли вона відбулася?



Перевірте свої знання



Робота з історичними джерелами.

- Про які події йде мова в уривках з історичних джерел?
- Коротко прокоментуйте дані події.

1. «Бачу зле, бо віддав Хмельницький всіх нас у неволю московському цареві... Сам із військом козацьким присягнув і місто Київ силою під мечовим каранням до того привів, що присягли всі...»

2. «... Сповіщаю, що Кропив'янський та Полтавський полки відірвалися від Хмельницького і відмовилися присягти московському цареві... »

3.«...Від шведського короля я ніколи не відійду, тому що в нас давня дружба.., а його царська величність наді мною і над усім Військом учинив немилосердя своє: помирившись з поляками, хотів було віддати нас їм у руки».

4. «...Наш підданий гетьман Богдан Хмельницький майже поєднав свої війська з угорцем Ракочієм, послав до Польської держави наказного гетьмана Антіна Ждановича... для спустошення»

Дякую за увагу .

Бажаю успіху.

